

UNELE CONSIDERAȚII ASUPRA NUMELOR DE ACȚIUNE ÎN LIMBILE FRANCEZĂ, RUSĂ ȘI ROMÂNĂ

Prin numele de acțiune, nume abstract, cercetătorii din țară și de peste hotare [3],[4],[5] concep, tradițional, partea de vorbire care servește la nominalizarea imaginii:

- (1) unei *acțiuni* propriu-zise, adică a ceva uman, deoarece doar indivizii umani acționează (animalele fiind cele care se mișcă doar!), acțiunea fiind luată, deci, drept „ceea ce face cineva și prin ce acest cineva își realizează intenția sau doar un simplu impuls” [Micro Robert de Poche, 1988, p. 14]. Ceea ce face cineva poate fi de natură fizică (*laver, мыть, a spăla* etc.), mentală (*réfléchir, думать, a analiza* etc.), sentimentală (*s'attrister, опечалиться, a se întrista*⁹ etc.) etc. Numele de acțiune nominalizează, mai cu seamă, două segmente raportate acțiunii, și anume imaginea acestei acțiuni în plină desfășurare (*ajustage, привинчивание, ajustare* etc.) sau imaginea sfârșitului/rezultatului acțiunii (*découverte, открытие, descoperire* etc.);
- (2) unui *proces*, luat drept „o totalitate de acțiuni, dar și de fenomene convergente și succesive, care introduc, în mod obligatoriu, o schimbare, având unitate și scop” [*idem*, p. 1017]; de exemplu, *préparation, подготовка, pregătire*;
- (3) unui *eveniment*, luat drept „ceea ce s-a întâmplat (adică avem un sfârșit și un rezultat), fără participarea directă a individului uman, dar care are importanță pentru el” [*idem*, p. 496]. În acest caz, e vorba de nume de tipul lui *effondrement* (de la mine), *провал* (шахты), *prăbușire* (a minei); *inondation, наводнение, inundare* etc.

Ar mai trebui de inclus aici și numele de acțiune care denumesc mișcări, deplasări, schimbarea locului sau a poziției; de exemplu, *déplacement, glissage, движение, падение, скольжение, alune-care, deplasare*.

După cum o demonstrează exemplele de limbă, numele de acțiune ar mai nominaliza și imaginile unui șir de treceri sau conexiuni (trecerea și conexiunea înscriindu-se în mișcarea care, la rândul ei, se înscrie, deseori, în unele acțiuni de tipul lui *transporter, перевозить, a transporta*). Identificăm, aici:

- trecerea de la o stare la alta/conexiunea unei stări cu alta, a căror imagini sunt nominalizate de nume de tipul lui *amélioration, улучшение, ameliorare*;
- trecerea de la o acțiune la alta/conexiunea unei acțiuni sau a unei părți a acesteia cu alta, a căror imagini sunt nominalizate de nume de tipul *reprise, возобновление, reluare*;
- trecerea de la un proces la altul/conexiunea unui proces cu altul (procesele în cauză realizându-se, de cele mai dese ori, neconcomitent), redată prin nume de tipul *reconstruction, refaite, реконструирование, переделка, reconstruire, refacere*;

⁹ Nu împărtășim părerea lui G. Mounin [vezi Mounin, 1976, p. 28] că, în acest caz, este vorba de o stare și nu de o acțiune, deoarece înregistrăm aici o devenire care se înscrie mai mult în acțiune, decât în stare.

- trecerea de la un eveniment la altul/conexiunea unui eveniment cu altul (evenimentele în cauză întâmplându-se nu în același timp), imaginea căreia e redată de nume de tipul *décomposition* (des corps), *разложение* (тел), *descompunere* (a corpurilor vii).

Din cele expuse, se desprind câteva idei și chiar întrebări:

- (1) există, cel puțin, două tipuri de nume de acțiune – *primare* și *complexe* –, ultimele fiind formate prin prefixare (*reconstruction, refaite, décomposition, переделка, возобновление, reconstruire, refacere, descompunere* etc.);
- (2) numele primare și cele complexe înregistrează relații cu alte părți de vorbire care și ele denucesc imaginea acțiunilor, proceselor, evenimentelor, mișcărilor, deplasărilor, schimbărilor de loc sau poziție, trecerilor/conexiunilor menționate. E vorba, mai întâi de toate, de verb (*préparer, construire, s'effondre, inonder, tomber, se déplacer, passer* (dans un autre lieu), *améliorer, reprendre, reconstruire, se décomposer, готовить, создавать, провалиться* (о шахте), *потопить, упасть, передвигаться, перейти, улучшить, возобновить, реконструировать, разложиться, a pregăti, a construi, a se ruina, a inunda, a cădea, a se deplasa, a trece* (în alt loc), *a ameliora, a relua, a reconstrui, a se descompune*) și adjectiv (*provocant, спровоцированный, provocator*), verbul, după Aristotel, fiind partea de vorbire primară sau de bază în denumirea imaginii acțiunii, procesului, evenimentului, mișcării, deplasării, schimbării de loc sau poziție, trecerii/conexiunii de tip diferit¹⁰;
- (3) ar exista nume de acțiune compuse (*remue-ménage, rendez-vous, музодумие, maltratare* etc.) sau chiar locuțiuni nominale de acțiune, formate de la locuțiuni verbale de acțiune (*mise en place < mettre en place, prise de parole < prendre la parole, luare de cuvânt < a lua cuvântul, punere în evidență < a pune în evidență* etc.);
- (4) numele de acțiune transpune seme aspectuale imperfective (*ajustage, привинчивание, ajustare*) sau perfective (*découverte, открытие, descoperire*);
- (5) ar exista dublete atât permanente printre numele de acțiune dintr-o limbă oarecare (mai cu seamă, în limbi ca cea rusă, în care aspectul fiind o categorie gramaticală, contribuie la formarea dubletelor verbale de tipul *пересказать – пересказывать*, de la care s-ar forma și dubletele nominale de tipul *пересказ – пересказывание*), cât și ocazionale (în limbile, în care aspectul nu este circumscris categoriilor gramaticale, nefiind decât un *mode d'action*). De exemplu: *a ruga* de la care sunt formate unitățile *rugă* și *rugămintă* sau verbul *écrire* de la care sunt formate numele *écrit* și *écriture*. În acest caz, putem înregistra nu doar dublete, ci și triplete sau chiar cuadruplete. Astfel, de la verbul *chanter*, sunt formate, în franceză, numele *le chanter, chant, chanson* și *cantique*;

Dezvoltarea ideilor de mai sus, dar și căutarea răspunsurilor la întrebările menționate au fost cheia în care a fost conceput conținutul acestui articol.

Din cercetările materialului de limbă franceză, rusă și română, observăm că numele de acțiune primare sunt unități:

- (a) derivate *progresiv* de la verbe de acțiune fizică (*ajustage < ajuster, сверление < сверлить, citire < a citi*), mentală (*réflexion < réfléchir, peuenie < peуить, gândire < a se gândi*), sentimentală (*attristement < s'attrister, întristare < a se întrista*) etc.¹¹; de la verbe ce denumesc imaginea unui proces (*réparation < réparer, сверление < сверлить, planificare < a planifica*), a unui eveniment (*inondation < inonder, inundare < a inunda*) care, după unii cercetători, ar îngloba și onomatopee (*ruissellement < ruisseler, журчание < журчать, sâsăit < a sâsa*), a unei mișcări, deplasări, schimbări de loc sau poziție (*passage < passer, падение < падать, движение < двигаться, cădere < a cădea*), a unei treceri/conexiuni de tip diferit (*amélioration < améliorer, ameliorare < a ameliora*). Numele de acțiune formate prin derivarea progresivă se întâlnesc în toate cele trei limbi supuse analizei în acest articol și nu numai, iată de ce savanții consideră derivarea dată drept mijlocul principal de formare, de la verbe, a numelor de acțiune;

¹⁰ Se atestă și cazuri când numele de acțiune dau naștere verbelor de acțiune. A se vedea, în acest sens, numele de acțiune compuse, prezentate în paginile ce urmează.

¹¹ Dar nu orice verb de acțiune a dat naștere unui nume de acțiune, tot așa cum nu orice verb ce denucesc imaginea unui proces, eveniment, mișcare etc. a dat naștere unui nume. De exemplu, verbul *идти*.

- (b) derivate *regresiv* de la verbe de acțiune fizică (*prise* < *prendre*, *mise* < *mettre*, *атака* < *атаковать*, *joc* < *a juca*, *атак* < *a атака*), mentală (*pensée* < *penser*, *дума* < *думать*, *gând* < *a gândi*), sentimentală (*боязнь* < *бояться*) etc., de la verbe ce denumesc imagini ale proceselor (*attaque* < *attaquer*, *штурм* < *штурмовать*, *asalt* < *a asalta*), evenimentelor (*cutremur* < *a cutremura*), mișcărilor, deplasărilor, schimbărilor de loc sau poziție (*tombée* < *tomber*);
- (c) obținute, uneori, prin conversiune de la verbe: (l') *aller* < *aller*, (le) *chanter* < *chanter*, *rugă* < *a ruga*¹².

Numele de acțiune complexe, adică formate prin prefixare, sunt acelea care cumulează prefixarea cu:

- derivarea progresivă: **reconstruction**, **перевозка**, **refacere**;
- derivarea regresivă: **reprise**, **remise**, **контратака**, **contratac**;
- conversiunea: (le) **rechanter**.

În cazul numelor de acțiune complexe, ne-am propus să determinăm, cu raportare la limbile alese pentru cercetare, care fenomen precede care fenomen, în sensul dacă numele de acțiune complexe provin, prin prefixare, de la nume de acțiune primare (**reconstruction** < *construction*, **перевозка** < *возка*, **reconstruire** < *construire*) sau de la verbe complexe (**reconstruction** < *reconstruire*, **перевозка** < *перевозить*, **reconstruire** < *a reconstrui*). Dacă urmărim formarea numelor de acțiune în limbile menționate, observăm, în urma unui studiu etimologic, bazat pe dicționarele respective, că numele de acțiune complexe descind de la verbe complexe, iar acestea din urmă apar cu 1-2 secole înaintea numelor.

Pe lângă numele de acțiune primare și complexe, limbile franceză, rusă și română mai înregistrează și nume de acțiune compuse. Acestea sunt formate după diferite modele:

- Adverb incorporat + Nume de acțiune primar:
bien + *venue* (< *venir*) = *bienvenue* (verbul *bienvenir* nefiind înregistrat în limba dată);
mal + *nutrition* (< *nourrire*) = *malnutrition* (verbul *malnourrire* nefiind înregistrat în limba dată);
туго + *дума* (< *думать*) = *тугодумие* (verbul *тугодумать* nefiind înregistrat în limba dată);
bine + *facere* (< *a face*) = *binefacere* (verbul *a bineface* nefiind înregistrat în limba dată);
- Verb prezent în limba contemporană, defectiv sau chiar dispărut > Nume de acțiune compus:
faire > *bienfaisance*/*malfaisance* (unitatea *faisance* nefiind înregistrată în franceza contemporană); *seoir* > *bienséance* (unitatea *séance* având, în franceza contemporană, cu totul alt sens decât verbul defectiv *seoir*);
- Verb compus de acțiune (format de la un verb simplu de acțiune) > Nume de acțiune compus:
maudire (< *dire*) > *malédiction*;
maltraiter (< *traiter*) > *maltraitance* (unitatea *traitance* nefiind înregistrată în franceză);
a maltrata (< *a trata*) > *maltratate*.
- Verb + Pronume = Nume de acțiune compus:
rendez-vous;
- Verb + Nume concret sau abstract = Nume de acțiune compus:
remue-ménage, *remue-ménage*;
- Nume de acțiune compus de origine străină (adaptat regulilor limbii care l-a preluat), care, în limba dată, dă naștere, deseori, la un verb de acțiune și care, prin acest fapt, confirmă ipoteza unor savanți că nu toate numele de acțiune provin de la verbe de acțiune:
(în fr.) *pique-nique* > *pique-niquer*; (în rom.) *pick-nick*.

Pe lângă verbele care denumesc acțiuni, procese, evenimente, mișcări, deplasări, schimbări de loc sau poziție, treceri/conexiuni de tip diferit, în limbile franceză, rusă și română, se înregistrează și locuțiuni verbale de tip diferit, de exemplu, *mettre en scène*, *prendre la parole*, *ставитъ в известность*, *взять слово*, *a pune în valoare*, *a pune în discuție* etc. E normal să ne întrebăm, dacă locuțiunile verbale în cauză au dat sau nu naștere, ca și verbele de același tip, unor locuțiuni nominale. Răspunsul este pozitiv, deoarece dicționarele explicative și etimologice ale limbilor menționate

¹² E greu de depistat, în limba rusă, conversiunea verbului la infinitiv (finisat în *-ать*, *-еть*, *-уть*, *-уть*, *-ечь* etc.: *дать*, *иметь*, *пить*, *дуть*, *выть*, *печь* etc.) în nume de acțiune, proces, eveniment, mișcare, deplasare, schimbare de loc sau poziție, trecere/conexiune de tip diferit.

atestează locuțiuni nominale de acțiune, proces, mișcare etc. Astfel în franceză, în care până astăzi savanții nu au ajuns la un numitor comun cu raportare la delimitarea numelor compuse de locuțiunile nominale, putem califica drept locuțiuni nominale cele care derivă de la locuțiuni verbale. Locuțiunile nominale de acțiune, proces, mișcare etc. din limba franceză sunt formate de la locuțiuni verbale după următoarele modele:

- (1) Nume de acțiune + prepoziție (aceeași și în locuțiunea verbală de la care provine locuțiunea nominală în cauză sau adăugată ultimei) + Nume: *mise en pièces* (< mettre en pièces), *mise en valeur* (< mettre en valeur), *mise en scène* (< mettre en scène), *mise en relief* (< mettre en relief), *mise en branle* (< mettre en branle), *mise en place* (< mettre en place), *mise en plis* (< mettre en plis), *mise en état* (< mettre en état), *mise en ordre* (< mettre en ordre); *prise de parole* (dar *prendre la parole*), *prise de contact* (dar *prendre contact*) etc. Modelul dat este cel mai productiv, în franceză, cu raportare la locuțiunile nominale de acțiune, proces etc. Dar, după cum o atestă dicționarele explicative, nu orice locuțiune verbală cu verbul *mettre* dă naștere unei locuțiuni nominale de același tip, de exemplu, *mettre en terre*;
- (2) Nume de acțiune + Articol + Nume: *mise au net* (< *mettre au net*).

În limba rusă, nu atestăm locuțiuni de tipurile care ne interesează. În română, acestea sunt formate după un singur model care nu înglobează articol:

Nume de acțiune + prepoziție (aceeași și în locuțiunea verbală de la care provine locuțiunea nominală în cauză sau adăugată ultimei) + Nume: *punere în valoare* (< a pune în valoare), *punere în discuție* (< a pune în discuție); *luare de cuvânt* (< a lua cuvântul).

Concluzii

Numele de acțiune este partea de vorbire care se cere încă cercetată din perspectiva raporturilor acesteia cu verbele de același tip. Merită o atenție deosebită și locuțiunile nominale de tipul menționat care se cer descrise și ele în acord cu locuțiunile verbale, de la care descind.

Referințe bibliografice:

1. Constantinovici, E. *Semantica și morfosintaxa verbului în limba română*, Chișinău, Editura Știința, 2006.
2. *Micro Robert de Poche*. Paris: Les Dictionnaires Robert, 1988.
3. Mounin, G. *Dictionnaire de la linguistique*, Paris, 1976.
4. Измайлова, Д. Б. *Структурно-семантическая характеристика отглагольных существительных, образованных способом конверсии во французском языке*, Казань, 2007.
5. Коряковцева, Е. Н. *Имена действия в русском языке: история, словообразовательная семантика*, Москва, Наука, 1998.